

MALMÖ HÖGSKOLA

Hälsa och samhälle

OMVÅRDNADSPERSONALENS ATTITYD GENTEMOT PATIENTER MED DROGMISSBRUK

En litteraturstudie

LARS ROSLIND
DAVID SELL

Examensarbete
Kurs (vt 03)
Program (Sjuksköterskeprogrammet)
Sep, 2005

Malmö högskola
Hälsa och samhälle
205 06 Malmö
e-post: postmastershs.mah.se

THE ATTITUDE OF NURSING STAFF TOWARDS DRUGABUSING PATIENTS

A literature review

Lars Roslind
David Sell

Sell, D & Roslind, L. Attitude of nursing staff towards drugabusing patients and elements that are affecting this attitude. A literature review about the attitude and the elements that are influencing the attitude. Degree Project, 10 Credit Points. Nursing Programme, Malmö University: Health and Society, Department of Nursing, 2005.

The purpose was to examine the attitudes of nursing staff towards drugabusing patients. A literature review was made where relevant literature was collected, analysed and arranged to get a result out of the data. The material which was used in this proces was eleven scientific articles. These articles were reviewed for their scientific level, according to criterions from evidence based nursing. There is a general negative attitude among nursing staff towards drugabusing patients. The demografic elements: education, working category and experience, has an influence on the attitude, in either a positive or a negative direction.

Keywords: Attitudes of health personel, Nurses attitudes, Drugabuse, Patients, Opiate related disorders.

OMVÅRDNADSPERSONALENS ATTITYD GENTEMOT PATIENTER MED DROGMISBRUK

En litteraturstudie

David Sell
Lars Roslind

Sell, D& Roslind, L. Omvårdnadspersonalens attityd gentemot patienter med drogmissbruk. En litteraturstudie om attityden och vilka faktorer som påverkar attityden. *Examensarbete i Omvårdnad 10 poäng*. Malmö högskola: Hälsa och samhälle, Utbildningsområde omvårdnad, 2005.

Syftet var att utreda omvårdnadspersonalens attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk och att fastställa demografiska faktorer som kan påverka denna attityd. En litteraturstudie gjordes, där relevant vetenskaplig litteratur insamlades, analyserades och bearbetades. Materialet som användes i denna process var elva vetenskapliga artiklar, som samtliga beskrev resultatet av en genomförd studie. Samtliga artiklar granskades för sin vetenskaplighet enligt kriterier för evidensbaserad omvårdnad. Det finns en allmänt negativ attityd bland omvårdnadspersonal gentemot patienter med drogmissbruk. De demografiska faktorerna: utbildning, yrkeskategori och erfarenhet, har en statistiskt säkerställd påverkan på attityden och de påverkar den i positiv eller i negativ riktning.

Nyckelord: Attityden hos sjukvårdspersonal, Sjuksköterskors attityder, Drogmissbruk, Patienter, Opiat relaterade åkommor.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING OCH BAKGRUND	5
Uttrycket droger	5
Historik	5
Droger i Sverige	6
Prevalens och frekvens	6
Attityden gentemot drogmissbrukare	7
SYFTE	9
METOD	9
Litteratursökning	10
Inklusions och exklusionskriterier	10
Sökstrategi och sökning	10
Analys av Data	11
RESULTAT	12
Generellt negativ attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk	12
Utbildningens påverkan på attityden	13
Yrkeskategorins påverkan på attityden	14
Erfarenhetens påverkan på attityden	14
DISKUSSION	15
Metoddiskussion	15
Resultatdiskussion	17
Generellt negativ attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk	17
Faktorer som påverkar vårdpersonalens attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk	18
SLUTORD	19
REFERENSER	21
BILAGOR	23

INLEDNING

När en person hamnar i ett missbruk, betraktas detta som ett misslyckande både av missbrukaren själv och av omgivningen. Drogmissbrukaren blir en ”börda” för samhället, inte minst ur ekonomisk synvinkel och detta påverkar den attityd människor har om drogmissbruk och alla de problem som uppstår till följd av missbruket.

Vi har båda arbetat inom vårdsektorn och då kommit i kontakt med drogmissbrukande patienter. Denna kontakt har väckt ett intresse hos oss båda och vi började på allvar att fördjupa oss i de problem denna patientgrupp har. Det gjorde också att vi började fundera på vilken attityd vi och annan vårdpersonal egentligen har gentemot drogmissbrukare. Attityden gentemot drogmissbruk i allmänhet har en negativ prägel och drogmissbruket betraktas sällan som en behandlingsbar sjukdom. Detta resulterar i att drogmissbrukarna hamnar i en ”gråzon” och att de har svårt att få den professionella vård och behandling som de behöver.

BAKGRUND

Uttrycket droger

”fr. drogues, av mycket omstritt ursprung; drogefate ” torra packkärl”, dvs. behållare för torra varor, varefter förleden droge- lösgjordes och kommit att åsyfta på behållarnas innehåll; råämnena med medicinska effekter, utvunna ur torkade växter eller växtdelar” (Nationalencyklopedin, 2005)

Droger är substanser som vid intag ger euforiserande effekter, vilka kan vara av såväl fysiskt som psykiskt slag. Till droger räknas narkotiska preparat som alkohol, tobak, koffein m m. Svensk lagstiftning förbjuder hantering och användning av många olika droger och jämställer i det rent rättsligt med missbruk eller innehav. Missbruk innebär en okontrollerad eller överdriven användning av en drog och detta tillstånd anses föreligga när bruket av drogen går ut över individens fysiska och psykiska hälsa (Nationalencyklopedin, 2005).

Historik

Genom arkeologiska fynd har det konstaterats att användandet av droger har en lång historia. Egyptierna använde opiumvallmopakslar i medicinskt och rekreativt syfte, redan för femtusén år sedan. Det har även gjorts fynd i Peru som visar att det fanns ett utbrett användande av kokain redan för fyratusén år sedan. För sextusen år sedan användes cannabis, som är en centralstimulerande drog, i olika religiösa ceremonier i Asien och Afrika. Droger, främst de narkotiska preparaten opium, kokain och cannabis, har alltså en lång historia både som berusningsmedel och läkemedel på många olika platser i världen. (Socialstyrelsen, 1988; Johansson, 2001).

På 1800 talet började det storskaliga användandet av olika droger i medicinskt syfte. Kokain och morfin, som framställdes ur opiumvallmo, kunde erhållas på apoteket och dessa läkemedel användes i detta sammanhang framförallt som smärtstillande medel. På 1930-talet förekom det en del experiment att framställa ett botemedel mot bakrus och ett av dessa var Coca-Cola, som innehöll kokain.

Med tiden ändrades innehållet och kokainet togs bort och idag innehåller drycken vissa växtextrakt från kokabusken för smakens skull (Socialstyrelsen, 1988).

På 1920-talet började man framställa heroin, som genom förädling framställs ur opiumvallmo och detta berusningsmedel är idag en av de mest använda drogerna i världen. Under 1960-talets "hippiekultur" ökade drogmissbrukandet och den drog som är förknippad mest med denna tid är LSD. Meskalin är en s k hallucinogen drog som framställs ur kaktussaft och tillhör samma "familj" som LSD (Socialstyrelsen, 1988).

Droger i Sverige

Det är svårt att beskriva Sveriges droghistoria, eftersom statistiken fram till 1960-talet är bristfällig och den statistik som finns om narkotikautveckling och missbruk är mycket översiktlig. Opium och morfin har dock använts sedan 1800-talet i medicinska sammanhang, framförallt som smärtstillande, hostdämpande, diarrémotverkande och lugnande medel. Före 1960-talet hade förskrivningarna i ett fåtal fall lett till ett missbruk. I vissa grupper under 1930-40 talet fanns missbruk av centralstimulerande medel och opiater. Under 1950-talet introducerades haschrökningen på allvar och på 1970-talet var hasch den drog som användes mest. Heroinet introducerades i Sverige under mitten av 1970-talet och är den drog som de flesta tunga missbrukare idag använder. De flesta narkotikamissbrukare i Sverige är blandmissbrukare, det betyder att de missbrukar flera olika droger samtidigt (Socialstyrelsen, 1988).

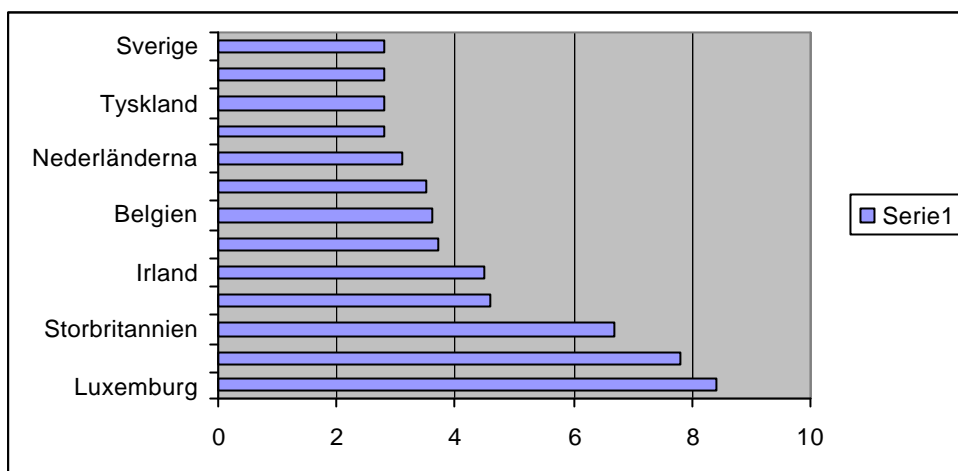
Sverige skiljer sig från de flesta europeiska länder, då det inte görs en tydligt åtskillnad mellan cannabispreparaten (hasch, marijuana) och tyngre narkotika, t ex amfetamin, heroin, kokain. I Holland görs det klar åtskillnad mellan tung och lätt narkotika och detta är grundläggande för deras narkotikapolitik. Detta är ett av skälen att s.k. coffeehouses finns, där konsumtion och försäljning av olika cannabispreparat är tillåten (Johansson, m fl, 2000).

Prevalens och frekvens

Drogmissbruk är ett relativt stort internationellt folkhälsoproblem och enligt WHO:s Världshälsorapport 2002, bidrar droger med 2 procent av sjukdomsördan i Europa, där det största bidraget kommer från psykiska följdsjukdomar (Howard & Chung, 2000). Trenden under 1990-talet har varit att antalet drogmissbrukare ökat, men man kan räkna med att det finns ett stort mörkertal mellan de faktiskt räknade missbrukarna och det antal som verkligen finns. Detta beror på att de metoder som används för att uppskatta missbrukets omfattning har tydliga begränsningar då de är tidsödande, kostsamma och fångar inte de lindrigare formerna av missbruk. Dessutom vårdas missbrukarna inte enbart för missbruksrelaterade sjukdomar, utan även för t ex olycksfallsskador, samt för olika somatiska och psykiatriska åkommor. Missbrukarna har dessutom ofta flera diagnoser samtidigt och detta leder till att denna patientgrupp har ett större vårdbehov än den genomsnittliga befolkningen. I Sverige ökade antalet personer som vårdats i slutenvård för narkotikarelaterade diagnoser mellan 1987 och 2001, från 1800 till 4700 personer och denna ökning tros huvudsakligen bero på det ökade antalet tunga missbrukare (Socialstyrelsen, 2005).

Skillnaderna i andelen narkotikamissbrukande individer i befolkningen är stor mellan olika EU-länder (se figur 1) och i ett internationellt perspektiv är andelen i Sverige relativt blygsam med ett antal på 2.8 narkotikamissbrukande individer per 1000 invånare. Narkotika i olika former förekommer i praktiskt taget hela

landet, men andelen missbrukare är störst i storstäderna och minst på landsbygden (Socialstyrelsen, 2001).

Figur 1. Skattningar av andelen narkotikamissbrukare i vissa EU-länder och i Norge, 15-54 år. Socialstyrelsen (2001, s. 243)

Prevalensen av drogmissbrukande patienter i en population, bestående av patienter på ett allmänt sjukhus, dvs ett som inte är associerat med någon specifik medicinsk specialitet, har uppskattats av Kouimtsidis m fl (2003) och uppgick till 12 %. Detta resultat visar att det finns en hög andel drogmissbrukande patienter på allmänna sjukhus och att denna patientkategori är kraftigt överrepresenterad om en jämförelse görs med andra patientgrupper (a a).

Det går inte att på ett enkelt sätt förklara varför det finns ett så utbrett drogmissbruk i samhället. Orsakerna är många, komplexa och svåra att fastställa. Sociala faktorer är dock viktiga för att förklara uppkomsten av ett missbruk, som ofta är kopplat till en socialt utsatt situation (Socialstyrelsen, 2001). Pearson & Carol (1994) undersökte prevalensen av alkohol eller drog missbruk bland kvinnor som erhöll socialbidrag och samtidigt hade barn med missbruksproblem. Prevalensen uppskattades till 31 % och detta resultat visar att det finns ett utbrett missbruk bland socialt utsatta grupper i samhället (a a).

Då det gäller könsfördelningen, har det uppskattats att de flesta missbrukspopulationer till tre fjärdedelar består av män och det finns alltså en klar skillnad mellan manligt och kvinnligt missbruksbeteende (Socialstyrelsen, 2005).

Attityden gentemot drogmissbrukare

"En attityd anses bestå av kognitiva, affektiva och intentionella komponenter. Den kognitiva delen innehåller vad en person tror eller vet om något. Om attitydobjekt är "att dricka alkoholhaltiga drycker" består det kognitiva innehållet av vad man tror om alkoholförtäringens effekter i kroppen; på sinnesstämningen och beteendet vad man tror om konsekvenserna för samhället etc/.../. Den affektiva komponenten svarar för hur starkt man tar ställning för eller emot attitydobjektet olika egenskaper: hur positivt eller negativt bedömer man olika effekter av alkoholförtäring? Den intentionella komponenten slutligen är beredskapen till handling när det gäller attitydobjektet, t.ex. den avsikt man

har att själv dricka eller inte dricka något alkoholhaltigt” (Nationalencyklopedin, 2005).

Howard & Chung (2000) har undersökt olika studier som har gjorts om sjuksköterskors attityd gentemot alkohol och drogmissbrukare, samt hur denna attityd har förändrats under 30 års tid, räknat från år 1970. I resultatet av denna metaanalys framgår det att acceptansen gentemot drogmissbruk har ökat, men att stora minoritetsgrupper av sjuksköterskor fortfarande anser att drogmissbrukare generellt betar sig på ett felaktigt och omoraliskt sätt gentemot sin omgivning. Denna negativa attityd hos vissa av sjuksköterskorna kan resultera i att drogmissbrukare som patienter inte får en effektiv vård och behandling mot sitt missbruk, eller någon annan åkomma de lider av (a a).

Rassool & Hussein (2000) påpekar att det finns patienter med ett drogmissbruk i hälso- och sjukvårdsorganisationens alla led och att sjuksköterskans bemötande och roll i relation till denna patientgrupp har uppmärksammats av Världshälsoorganisationen (WHO) och the International Council of Nurses (ICN). Sjuksköterskor kan alltså i sin yrkesutövning behöva vårda patienter med ett drogmissbruk och en intressant fråga i detta sammanhang är: vilken attityd har de och annan vårdpersonal vid bemötandet av denna patientgrupp? Enligt Raeside (2003) finns det en utbredd negativ attityd hos sjukvårdspersonal gentemot drogmissbrukande vårdtagare. Attityden är moraliskt präglad och leder till att personalen har ett bestraffande och avvisande beteende. Den negativa attityden leder därmed till att en lämplig och effektiv omvårdnad inte kan ges till denna utsatta patientgrupp. Resonemanget bekräftas av Merrill m fl (2002) och Rassool & Hussein (2000), då det har framkommit att det är krävande för omvårdnadspersonalen att vårda patienter med ett drogmissbruk och att det som konsekvens finns allmänt utbredda fördomar och negativa attityder om drogmissbrukare hos personalen. Detta påverkar i sin tur vårdpersonalens bemötande och leder till att en sämre vård och behandling ges till denna utsatta patientgrupp.

Riley (1996) menar att den negativa attityd som i stor utsträckning återfinns bland vårdande personal om alkoholmissbruk, uppmärksammas av alkoholmissbrukande patienter, som då känner sig missgynnade och särbehandlade. Detta skapar en barriär, som motverkar en effektiv omvårdnad och behandling av denna sårbara patientgrupp. Jennern (1992) påpekar med ett liknande resonemang att vid vård och behandling av personer med ett drogberoende är vårdpersonalens bemötande och framförallt det intryck denne lämnar, en avgörande faktor för missbrukarens motivation att ”ta sig ur” sitt missbruk. I samspelet mellan en vårdare och en missbrukare kan det uppstå en ömsesidig och värdefull relation, endast under förutsättning att vårdaren genom sitt bemötande lämnar det rätta intrycket. Bemötandet påverkas av en mängd olika dynamiska faktorer, som t ex fördomar och kunskapen om drogmissbruk.

Attityd är ett komplext och dynamiskt fenomen, som kan relateras till många olika faktorer hos den enskilde individen, t ex ålder, kön, etnicitet och den omgivning individen lever i. Det finns alltså ingen enskild faktor som kan förklara sambandet mellan omvårdnadspersonalens attityd och deras beteende (Howard & Chung, 2000). Olika faktorer påverkar dock sjukvårdspersonalens attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk, olika mycket. Ökad kunskap och den utbildning en sjuksköterska har genomgått är exempel på faktorer som tydligt påverkar

attityden i positiv riktning. Hur en sjuksköterska bemöter en drogmissbrukande patient är i stor utsträckning beroende av den utbildning hon har genomgått i ämnet. Det har visat sig att införandet av speciella utbildningsprogram om drogmissbruk, resulterat i att en bättre omvårdnad ges till patienter med ett alkohol eller drogberoende (Happell & Carta, 2002).

SYFTE

Syftet med denna studie var att undersöka vetenskaplig litteratur avseende vilken attityd som finns bland omvårdnadspersonal gentemot patienter med drogmissbruk och vilka faktorer som påverkar attityden

Begreppet drogmissbruk innefattade alla former av missbruk med droger, men i vissa av artiklarna innefattade detta även alkoholmissbruk. Det bör dock understrykas att ett av inklusionskriterierna var att artiklar skulle handla om patienter med drogmissbruk, alltså personer som vårdades för någon annan åkomma än sitt missbruk.

Omvårdnadspersonal innefattar all personal som på något sätt vårdar patienter inom hälso- och sjukvården och som är en erkänd yrkeskategori, t ex undersköterskor, sjuksköterskor och läkare.

METOD

Den valda metoden är en litteraturstudie i vilken det har gjorts en kritisk granskning av aktuell forskning kring det utvalda ämnet. Syftet med denna typ av studie, är att integrera och ”samla ihop”, den vetenskapliga litteraturen om och kring ett ämne. Undersökningen ska summera, utvärdera och avslöja den aktuella kunskapen om ett visst utvalt tema. I litteraturstudien ska motsägelser och överensstämmelser framföras och dessa ska dessutom förklaras (Polit m fl, 2001).

Tillvägagångssättet i studien har varit att systematiskt hitta och inkludera relevant vetenskaplig litteratur. Denna process baserades på ett tillvägagångssätt med sju steg, enligt Willman & Stoltz (2002). Stegen kan sammanfattas enligt följande:

1. Precisera ett syfte
2. Precisera studiernas inklusions och exklusionskriterier
3. Formulera en plan för litteratursökningen
4. Genomför litteratursökningen och samla in de studier som möter inklusionskriterierna
5. Tolka bevisen från de individuella studierna
6. Sammanställ bevisen
7. Slutsatser formuleras utifrån bevisen

Litteratursökning

Inklusions och exklusionskriterier

Artiklar publicerade i vetenskapliga tidsskrifter från den 1 januari 1995 till december 2004 behandlades och studerades. Endast artiklar skrivna på engelska användes och det fanns inga avgränsningar då det gällde de platser eller de länder som eventuella studier utfördes i.

Ett exklusionskriterium var artiklar som undersökte olika samband om drogmissbruk bland omvårdnadspersonalen. Även om detta är ett intressant ämne och det tycks finnas tydliga samband mellan drogmissbruk bland omvårdnadspersonal och den attityd som denna har gentemot drogmissbrukande patienter, så innefattade vi inte detta ämne i denna studie på grund av utrymmesskäl.

Sökstrategi och sökning

De vetenskapliga artiklarna som användes i resultatredovisningen, söktes i de elektroniska databaserna PubMed, Medline, Cinahl och Elin@Malmö. För att kontrollera att de rätta sökorden användes, slogs dessa upp som Mesh- eller Thesaurus-termer i respektive databas uppslagsverk. Olika databaser är uppbyggda på olika sätt och kan därför ha olika benämningar på samma sökord (Willman & Stoltz, 2002). Sökorden som användes var: Drugabuse/Substance abuse, patient och attitude of health personnel. Dessa termer kombinerades på olika sätt med de Booleska sökoperatorerna AND, OR och NOT (a a).

Användandet av tre olika söktermer och sökoperatorm AND, gjorde att sökningen blev tillräckligt avgränsad och bearbetningsbar. Sökningens resultat i de olika databaserna kan utläsas i tabell 1.

Vid sökningen efter relevanta artiklar till studiens analys, lästes först artiklarnas titlar. Om en titel verkade intressant och relevant i förhållande till frågeställningen, lästes artikelns abstrakt. De abstracts som stämde överens med inklusions/exklusionskriterierna skaffades sedan i fulltext, antingen elektroniskt direkt via databaser eller genom beställning på Malmö högskola, hälsa samhälles bibliotek.

Databas	Sökord	Träffar	Lästa abstrakt	Lästa artiklar i fulltext	Artiklar till resultat
Pubmed	Attitude of health personnel "AND" drug users "AND" opioid related disorders	121	121	15	4
Cinahl	Substance abuse "AND" patient "AND" Attitude of health personnel	25	25	3	2
Medline	Drug abuse "AND" patient "AND" Attitude of health personnel	17	17	2	2

Tabell 1. Första sökningen: sökschema med databaser, sökord och antalet träffar i varje databas.

Genom en andra sökning fick vi fram nya artiklar som granskades och evidensgraderades enligt Willman & Stoltz (2002). Sökningen genomfördes med hjälp av meshtermerna: drug abusers och nurses attitude. Dessa kombinerades med hjälp av den booleska sökoperatorn: AND. Artiklarnas abstract lästes igenom och det visade sig att ingen av artiklarna kunde användas som material till analys och resultatavsnittet, men genom att använda funktionen "related articles", erhöles ytterligare träffar (se tabell 2). Denna process ledde till att artiklar kunde inhämtas i fulltext och användas i resultatavsnittet. Samtliga artiklar evidensgraderades för sin vetenskaplighet, enligt kriterier för evidensbaserad omvårdnad (a a).

Databaser	Sökord	Träffar	Abstract	Releted articels abstrakt	Releted articels	Fulltext Artikel	Artikel till resultat
Pubmed	Drug abusers "AND" Nurses attitude	6	17	4	4	4	
	Related articles	156			2	2	
	Related articles	195			0	0	
	Related articles	419			2	2	2
Medline	Attitude of nurses "AND"	693					
	Substance abuse	6	6			2	1

Tabell 2. Andra sökningen: sökschema med databaser, sökord och antalet träffar i varje databas.

Analys av data

Efter en granskning av hundratals abstracts, utvaldes 15 artiklar som ansågs vara relevanta. Artiklarna analyserades och kontrollerades om de överensstämde med studiens syfte, frågeställning, samt inklusions och exklusionskriterierna.

Varje artikel granskades även för sin vetenskaplighet, enligt den metodik som rekommenderas av Willman & Stoltz (2002). I denna process används en särskild bedömningsmall (se bilaga 1). Varje delfrågas svar i bedömningsmallen, tilldelas ett poäng för positivt svar och noll poäng för ett inadekvat eller negativt svar. Svaren summeras sedan och varje granskad artikel får på detta sätt ett visst antal poäng. De studier som inte uppnådde sex av tio möjliga granskningspoäng, exkluderades. Det var sammanlagt fyra studier som inte uppnådde sex poäng och som därmed inte uppfyllde tillräcklig evidensgrad. Dessa studier exkluderades därför som material till litteraturstudiens analys och resultatavsnitt.

Efter en noggrann granskning och evidensgradering, kvarstod det alltså elva artiklar, vars studieresultat kunde användas som material till dataanalysen. Dessa artiklar sammanfattades i en artikelmatris (se bilaga 2).

Artiklarna lästes och analyserades individuellt av båda författarna. Målet var att finna/identifiera gemensamma och återkommande teman i de olika artiklarnas resultatredovisningar. De teman som slutligen hittades hos båda författarna, ställdes sedan upp och jämfördes med varandra. Denna process resulterade i att olika teman utkristalliserades och bekräftades. Villkoret för att ett tema skulle bli accepterat, var att det skulle återfinnas i minst tre av de analyserade studierna och detta antogs som ett inklusionskriterium för att ett tema skulle kunna tas med i resultatredovisningen. De teman som identifierades i analysprocessen, kan utläsas under rubriken resultat.

RESULTAT

Analysen av artiklarna resulterade i följande teman:

- ? **Generellt negativ attityd:** Det finns en generellt negativ attityd bland omvårdnadspersonalen gentemot drogmissbruk och drogmissbrukande patienter.
- ? **Utbildning påverkar attityden:** Omvårdnadspersonal som slutfört en akademisk utbildning eller någon form av utbildning om drogmissbruk, har en mer positiv attityd gentemot drogmissbrukande patienter, än vårdpersonal som inte genomgått någon av dessa utbildningsformer.
- ? **Yrkeskategori påverkar attityden:** Attityden gentemot drogmissbrukande patienter skiljer sig åt mellan olika yrkeskategorier av omvårdnadspersonal.
- ? **Erfarenhet påverkar attityden:** Den attityd en person som är vårdpersonal har gentemot drogmissbrukare är beroende av den personliga erfarenhet han eller hon har eller av att ha arbetat inom hälso- och sjukvården och då erhållit en arbetslivserfarenhet.

Generellt negativ attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk

Det finns en generellt negativ attityd gentemot patienter med drogmissbruk, bland sjuksköterskor och annan vårdpersonal (Raeside, 2003; Foster & Onyeukwu, 2003; Pinikahana m fl, 2002; Holleman & Thornby, 2000; Selleck & Redding, 1997; Carroll, 1995).

Sjuksköterskor och annan vårdpersonal har en allmänt negativ attityd gentemot drogmissbrukande patienter. Attityden är dömande, bestraffande och full av fördomar (Raeside, 2003; Selleck & Redding, 1997; Foster & Onyeukwu, 2000). Raeside (2003) har kommit fram till att sjuksköterskor som vårdar gravida kvinnor med ett drogberoende, har en allmänt negativ attityd, innefattande fördomar och vrede, gentemot denna patientgrupp. Dessutom tycker sjuksköterskorna att de missköter sig själva och att de inte tar hänsyn till sitt barns hälsa och välbefinnande, då de under graviditeten fortsätter med sitt missbruk. Selleck & Redding (1997) har kommit fram till att det finns en utbredd negativ attityd hos sjuksköterskor, gentemot missbrukande kvinnliga patienter på perinatala vårdavdelningar. Huvudorsakerna till den negativa attityden är att mödrarnas missbruk anses ha en orättvis och skadlig verkan på barnet, samt att

mödrarna betar sig på ett omoraliskt sätt gentemot sin omgivning. Foster & Onyeukwu (2003) menar att det finns en allmänt rådande negativ attityd bland sjuksköterskor, gentemot patienter med ett drogmissbruk. I detta fall gäller det sjuksköterskor på rättspsykiatriska vårdenheter, där majoriteten har en negativ attityd gentemot vårdtagare som missbrukar droger.

Vårdpersonal som arbetar på somatiska vårdavdelningar har en negativ attityd gentemot drogmissbruk och mot patienter som missbrukar. Personalen har en inställning som är full av fördomar och detta leder till att de har en dömande och bestraffande attityd gentemot denna patientgrupp (Carroll, 1995). Pinikahana m fl (2002) menar däremot att omvårdnadspersonalen på psykiatriska vårdavdelningar på det stora hela har en positiv attityd gentemot drogmissbrukande vårdtagare. Attityden är dock moraliskt präglad och personalen anser att drogmissbrukarna betar sig självdestruktivt, samt att missbruket är en sjukdom som är svårbehandlad. Personalen har dock en positiv syn angående de behandlingsinterventioner som finns att tillgå mot missbruket och detta påverkar attityden i positiv riktning. Holleman & Thornby (2000) har kommit fram till att läkare och läkarstuderande, har en mer negativt präglad attityd gentemot drogberoende patienter än de har mot andra patientgrupper. Missbrukarna blir särbehandlade eftersom läkarna anser att de är en svårbehandlad patientgrupp och eftersom de saknar kunskaper om hur drogmissbrukare ska bemötas på rätt sätt (a a).

Utbildningens påverkan på attityden

Det finns ett tydligt samband mellan den utbildning sjuksköterskor och annan omvårdnadspersonal har genomgått och attityden de har gentemot patienter som är drogmissbrukare. Utbildning höjer kunskapsnivån och skapar en positivare attityd hos personalen gentemot missbrukarna. Det skapar även en större optimism då det gäller de metoder som finns att tillgå för att behandla och motverka ett missbruk (Richmond & Foster, 2003; Raeside, 2003; Hapell m fl, 2002; Selleck & Redding, 1997; Hapell & Taylor, 2001).

Richmond & Foster (2003) har kommit fram till att de individer bland omvårdnadspersonalen som genomgått en akademisk utbildning är mindre moraliserande och har en positivare attityd gentemot drogmissbrukare än de som inte genomgått en sådan utbildning. Dessutom har akademikerna en större optimism då det gäller behandlingen av missbruket, om en jämförelse görs med omvårdnadspersonal som inte är akademiker. Hapell m fl (2002) påpekar att en höjning av kunskapsnivån genom omvårdnadsutbildning och praktisk omvårdnadsträning, skapar en positivare attityd gentemot patienter som drogmissbrukar. Den positiva attityden avspeglas i att omvårdnadspersonalen genom utbildning blir mer positivt inställd till olika behandlingsinterventioner som finns att tillgå, med vilka det effektivare går att vårda patienter med drogmissbruk (a a).

Raeside (2003) menar att speciella utbildningar om ämnet drogmissbruk, har en tydlig påverkan på den attityd sjuksköterskor har gentemot drogmissbrukare. De sjuksköterskor som fullföljt olika utbildningar om ämnet drogmissbruk har en positivare attityd och bemöter missbrukande patienter på ett sätt som är mer fördomsfritt, än de sjuksköterskor som inte gjort detta. Även Selleck & Redding (1997) menar att den utbildning sjuksköterskor genomgått om ämnet drogmissbruk är en faktor som påverkar attityden gentemot drogmissbrukande

patienter. Attityden blir positivare hos de sjuksköterskor som genomgått någon form av utbildning om drogmissbruk om en jämförelse görs med de sjuksköterskor som inte genomgått denna typ av utbildning. Happell & Taylor (2001) har säkerställt att det finns en skillnad i attityden gentemot patienter med drog eller alkoholmissbrukande, mellan de sjuksköterskor som reguljärt rådgör med en specialinrättad drogenhet och de sköterskor som inte gör det. De sjuksköterskor som använder sig av experthjälp från en drogenhet har en positivare attityd gentemot drogmissbrukare och besitter dessutom en större kunskap om drog och alkoholmissbruk, än de sköterskor som inte konsulterat sig med en drogenhet. Skillnaden i attityd mellan dessa båda sjuksköterskegrupper beror på den kunskap och utbildning som erhållits från drogenheten (a a).

Yrkeskategorins påverkan på attityden

Olika yrkeskategorier bland omvårdnadspersonalen har olika attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk och detta innebär att den profession som en vårdande eller behandlande person har, är en faktor som påverkar den attityd personen har gentemot patienter med ett drogmissbruk (Carroll, 1995; Richmond & Foster, 2005; Foster & Onyeukwu, 2003; Carroll, 1996).

Carroll (1995) har påvisat att det finns en stor variation i attityden gentemot drogmissbrukare, mellan olika yrkeskategorier av vårdpersonal. Skillnaden i attityd beror delvis på skillnader i den professionella auktoriteten, men framförallt på de arbetsfunktioner olika personalkategorier har. Richmond & Foster (2003) har kommit fram till att de personer som är kvalificerade socialarbetare och som är yrkesverksamma på vårdavdelningar där det finns patienter med ett aktivt drogmissbruk, har en annan attityd gentemot denna patientgrupp, än övrig vårdpersonal. Attityden hos socialarbetarna var mer positiv och det fanns en större behandlingsoptimism gentemot drogmissbruket, om en jämförelse görs med övriga personalkategorier. Foster & Onyeukwu (2003) menar att det finns en tydlig skillnad i attityden gentemot drogmissbrukare, mellan sjuksköterskor och undersköterskor (fr. eng. nurses aid) som är verksamma på psykiatriska vårdinrättningar. Sjuksköterskorna har en positivare attityd gentemot drogmissbrukare och de omvårdnadsåtgärder som kan vidtas mot missbruket, än undersköterskorna har.

Carroll (1996) har påvisat att det finns en skillnad i attityd gentemot drogmissbrukande patienter, mellan sjuksköterskegrupper med olika befattning. De sjuksköterskor som innehar en högre befattning, i detta fall avdelningsföreståndare och gruppleddare, har en positivare attityd gentemot drogmissbrukare än sjuksköterskor som har en lägre befattning Detta samband förklaras av att de personer som innehar en högre befattning oftast också har en längre erfarenhet, som påverkar attityden i positiv riktning.

Erfarenhetens påverkan på attityden

Det finns ett tydligt samband mellan den erfarenhet en person har av drogmissbruk eller missbrukande patienter och den attityd omvårdnadspersonalen har gentemot drogmissbrukande patienter (Raeside, 2003; Selleck & Redding, 1997; Richmond & Foster, 2003; Holleman & Thornby, 2000).

Raeside(2003) har kommit fram till att sjuksköterskor med en längre tids erfarenhet, i detta fall sjuksköterskor som arbetar på neonatala vårdavdelningar under en period som överstiger fem år, har en mer negativ attityd gentemot

drogmissbrukande vårdtagare, än de sjuksköterskor som inte har denna erfarenhet. De erfarna sjuksköterskorna har en mer negativ attityd, eftersom de mer frekvent har misslyckats med att hjälpa neonatala vårdtagare ur sitt missbruk, om en jämförelse görs med de mindre erfarna sjuksköterskorna. Holleman & Thornby (2000) har påvisat att AT-läkare har en positivare attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk, än allmänläkare med en längre tids erfarenhet har. Skillnaden i attityd beror framförallt på att allmänläkarna genom sin erfarenhet (oftare än AT-läkarna), träffat på men misslyckats att behandla och hjälpa drogmissbrukarna ”ur sitt” missbruk. Carroll (1996) har däremot kommit fram till att det finns ett samband mellan attityden gentemot drogmissbrukare och olika åldersgrupper bland omvårdnadspersonalen. Äldre åldersgrupper (>30 år), har en allmänt positivare attityd gentemot drogmissbrukare än yngre åldersgrupper och denna skillnad beror på den större erfarenhet äldre vårdpersonal besitter jämfört med yngre personal (a a).

Selleck & Redding (1997) menar att den attityd omvårdnadspersonalen har om drogmissbruk och drogmissbrukare, är beroende av personlig erfarenhet av missbruk inom familjen eller hos sig själva. De bland omvårdnadspersonalen som har haft eller har en missbruksproblematik inom familjen eller som själva är drogmissbrukare, har en mer tolerant och fördomsfriare attityd gentemot drogmissbrukande patienter, än de personer bland personalen som inte har denna erfarenhet. Richmond & Foster (2003) påpekar att de personer bland omvårdnadspersonalen, som själva använder illegala droger, alkohol eller tobak, har en mindre moraliskt präglad och en mer tolerant attityd, då det gäller behandlingsinterventioner mot drogmissbruket, än de personer bland omvårdnadspersonalen som inte konsumerar eller missbrukar droger. Den positivare attityden beror i detta sammanhang på den personliga erfarenheten av användandet av droger (a a).

DISKUSSION

Metoddiskussion

Vid litteratursökningens början utgick vi ifrån en för dåligt preciserad frågeställning. Det visade sig att den var för otydligt formulerad, då mängden material vid en inledande sökning blev för liten och dessutom överensstämde inte artiklarnas innehåll med frågeställningen. I detta sammanhang insåg vi hur viktigt det är med avgränsning, som slutligen uppnåddes genom en tydligt formulerad frågeställning (och syfte), samt av klart preciserade inklusions- och exklusionskriterier för det material som söktes. Frågeställningen är själva kärnan i sökprocessen och Willman & Stoltz (2002, s. 53) påpekar detta på följande sätt:

”Ett av de viktigaste momenten[.....]är att precisera forskningsproblemet, eftersom detta påverkar litteratursökningens omfattning och djup”

Ur en klart och tydligt formulerad frågeställning, som dessutom inte ska vara för lång, kan sedan sökord härledas. Dessa kan kombineras på olika sätt med hjälp av de Booleska söktermerna: AND, OR, NOT och sedan användas som verktyg i själva sökningen. Sökorden borde dock vara ”precist formulerade”, då även små skillnader, som t ex mellan sökorden ”patient” och ”patienter”, kan leda till olika sökresultat.

Formuleringen av inklusions- och exklusionskriterier är även viktigt för att effektivt kunna avgränsa sökningen till en hanterbar mängd material. Det bör dock understrykas att en ”jämvikt” bör finnas mellan vilka artiklar som ska inkluderas och vilka som ska exkluderas. Ett för stort antal exklusionskriterier, kan leda till att värdefullt material inte ”tas med” i studien. Ett för litet antal exklusionskriterier, kan däremot resultera i en för stor mängd artiklar, som i praktiken blir ohanterbar.

Att genomföra en pilotsökning i olika elektroniska databaser, visade sig vara ett värdefullt instrument, huvudsakligen av två anledningar (Willman & Stoltz, 2002):

1. För att förvissa sig om att det finns relevant vetenskaplig litteratur inom området.
2. För att kontrollera att frågeställningen och syftet är rätt formulerade eller preciserade. Detta under förutsättning att de sökord som används i sökningen är härledda direkt ur frågeställningen.

Ett viktigt avgränsningskriterium var tiden, som vi hade till förfogande för litteratursökningen och datainsamlingen. Dessa båda moment genomfördes under två veckors tid och detta gjorde att sökningen fick begränsas till ett visst antal databaser, sökningar, kombinationer av söktermer enligt Boolesk logik o s v. Det bör påpekas att även pilotsökningar och omformulering av vår frågeställning, skedde under samma tidsperiod som litteratursökning och datainsamling.

Anledningen till att vi exkluderade de studier, som behandlade attityder gentemot omvårdnadspersonalen med drogmissbruk, var det stora antalet studier om detta ämne och som faktiskt skulle kunna föranleda en separat studie. Dessutom ansåg vi att detta ämne inte överensstämde fullt ut med frågeställningen.

Evidensbaseard omvårdnad är både ett förhållningssätt att tillämpa bästa tillgängliga vetenskapliga bevis som underlag för olika vårdbeslut och dessutom en process att systematiskt sammanställa, kvalitetsgranska, värdera, tolka och tillämpa befintliga forskningsresultat (Willman & Stoltz, 2002). Det är denna process som vi huvudsakligen har använt oss av, som en röd tråd i litteraturstudiens metod och analysavsnitt. Den har framförallt gett oss en kvalitetssäkring på att det material som användes i resultatavsnittet hade en tillräckligt hög vetenskaplighet och detta ansåg vi vara viktigt då det ökar litteraturstudiens tillförlitlighet.

I analysen granskades elva artiklars resultatredovisningar, individuellt var för sig, och detta sätt visade sig vara effektivt för att återfinna olika teman i materialet. Detta ansåg vi vara en metod som ökade resultatets trovärdighet och dessutom minskade detta förfarande risken för subjektivitet, då materialet blev analyserat av två författare, ur två olika synvinklar.

Det uppstod inga direkta svårigheter att dela in resultatredovisningen i olika teman, då dessa var tydligt återkommande i de analyserade studierna. Att ”skapa teman”, visade sig vara ett bra sätt att göra resultatet mer överskådligt och tydligt. Det bör dock påpekas att det återfanns teman i enskilda studier, som inte hade påträffats i andra studiers resultatavsnitt och även om dessa ”enskilda teman” i vissa fall var intressanta och relevanta, så användes de inte som material till

resultatavsnittet. Kravet var att ett tema skulle återfinnas i minst tre av studierna och om detta krav inte infriades, så ansåg vi att temat inte var tillräckligt säkerställt för att kunna användas i litteraturstudiens resultatredovisning.

I alla de undersökningar som vi använt oss av som material i denna litteraturstudie, har olika metoder använts för att ”uppmäta” vilken attityd hälso- och sjukvårdspersonal har gentemot patienter med drogmissbruk. Med detta menas att data beträffande den utfrågade personalens attityd har insamlats med hjälp av standardiserade frågeformulär och graderats enligt speciella skalor, som uppmäter attitydens karaktär och styrka (Foster & Onyeukwu, 2003). SAAS (Substance Abuse Attitude Survey) är en metod som ofta används för att utreda vilken attityd som råder hos omvårdnadspersonalen gentemot patienter med drogmissbruk. SAAS innefattar mallar för frågeformulär och en speciell skala med vilken det går att uppmäta och beräkna personalens attityd. Resultatet blir en beräknad uppskattning av den attityd som finns bland de utfrågade, gentemot patienter med ett drogmissbruk. (Richmond & Foster, 2003; Foster & Onyeukwu, 2003). Förutom att uppmäta om attityden är positiv eller negativ går det att med SAAS beräkna attitydens styrka, d.v.s. hur starkt negativ eller positiv den är. SAAS är en erkänd metod som ofta förekommer som instrument för att uppmäta vilken attityd omvårdnadspersonalen har gentemot drogmissbruk och drogmissbrukande patienter och trots vissa brister har den använts i många studier, eftersom den anses ha en acceptabel reliabilitets och validitetsnivå (Foster & Onyeukwu, 2003).

Resultatdiskussion

Generellt negativ attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk

Det finns en allmänt utbredd negativ attityd hos vårdpersonalen, gentemot drogmissbrukande patienter och det kan konstateras att attityden är moraliskt präglad och full av fördomar (Merill m fl, 2002); Rassool m fl, 2000). Det intressanta i detta sammanhang är att den negativa attityden återfinns hos alla yrkeskategorier av vårdpersonal och att det faktiskt är en majoritet av personalstyrkan som har den! Det är alltså inte ett fenomen som endast omfattar en viss minoritetsgrupp, som är verksam i hälso och sjukvården. Ett undantag från denna regel var Pinikahanas & Happells (2002) studie, vars resultat visade att vårdpersonal inom den psykiatriska sektorn, har en allmänt positiv attityd gentemot drogmissbrukande vårdtagare. Orsakerna till detta utreddes inte i undersökningen, men det gick att säkerställa ett samband mellan en positiv attityd och de behandlingsinterventioner personalen använder för att motverka ett missbruk hos patienterna. Optimismen att behandla ett missbruk kan nämligen ses som ett ”mått” på den attityd omvårdnadspersonalen har gentemot drogmissbrukande patienter och Richmond & Foster (2003) menar att den negativa attityd som återfinns hos vårdande personal gentemot patienter med ett missbruk har resulterat i en låg behandlingsoptimism mot missbruket. Det finns alltså en koppling mellan den attityd en vårdare har och hur motiverad han eller hon är att motverka ett missbruk hos en vårdtagare. Om attityden gentemot drogmissbrukare blir mer positiv, kan detta leda till att missbruket behandlas och vårdas på ett effektivare sätt. Det är den negativa attityden hos vårdpersonalen som gör att en drogmissbrukande patient inte får en effektiv och adekvat vård mot sitt missbruk (Howard & Chung, 2000).

Det finns även ett samband mellan den attityd en vårdgivare har gentemot drogmissbrukande patienter och kvaliteten på den omvårdnad som tillhandahålls. Foster & Onyeukwu (2003), har bekräftat att en positiv attityd genererar en högre kvalitet på den omvårdnad som ges. En negativ attityd resulterar däremot i att en dålig och ineffektiv omvårdnad ges till drogmissbrukande patienter, om en jämförelse görs med andra patientgrupper (Merill m.fl, 2002). Detta står i motsats till Hälso- och sjukvårdslagen, där det uttryckligen står att en vård ska bedrivas med lika villkor för hela befolkningen (Raadu, 2005).

Den attityd omvårdnadspersonalen har gentemot patienter som är drogmissbrukare, påverkar alltså den omvårdnad som ges och de åtgärder som vidtas gentemot denna patientgrupp. Eftersom missbrukande patienter inte erhåller en lika god omvårdnad som andra patientgrupper, är det ytterst viktigt att med olika medel få till stånd en attitydförändring hos den vårdande personalen.

Faktorer som påverkar vårdpersonalens attityd gentemot patienter med ett drogmissbruk

Det finns olika s k demografiska faktorer som påverkar vårdpersonalens attityd gentemot patienter som är drogmissbrukare (Hapell m fl, 2002). Alltså vad det är som gör att vårdpersonalens attityd blir mer positivt eller negativt präglad. Det går att urskilja tre faktorer: erfarenhet, yrkeskategori och utbildning, som har en tydlig påverkan på den attityd vårdande och behandlande personal har gentemot patienter med missbruk. Det finns givetvis även andra faktorer som kan påverka vårdpersonalens attityd. Carroll (1996) konstaterar att den attityd en sjuksköterska har gentemot en patient som är drogmissbrukare, påverkas av hennes yrkesroll, socialisation och typen av kontakt, han eller hon har med patienten. I de granskade studierna hade faktorerna erfarenhet, ålder och utbildning en säkerställd påverkan på attityden och den ”gemensamma nämnaren” för dessa tre faktorer är att de leder till en ökad kunskap om drogmissbruk, som i sin tur påverkar den attityd vårdgivarna har gentemot drogmissbrukare i positiv riktning. Den utbildning en person genomgått eller den erfarenhet personen har, är ju olika former av erhållen kunskap och Hapell m fl (2002) konstaterar mycket riktigt att ökad kunskap i form av utbildning om drogmissbruk, är en faktor som påverkar sjukvårdspersonalens attityd gentemot drogmissbrukare i positiv riktning.

Den erfarenhet en vårdgivare har av att vårda och behandla patienter med ett drogmissbruk, påverkar den attityd han eller hon har gentemot denna patientgrupp (Holleman & Thornby, 2000). Det har konstaterats i de granskade studierna att vårdpersonal som har en lång erfarenhet av att ha vårdat drogmissbrukande vårdtagare, också har en mer negativ attityd gentemot dess, än vårdpersonal som inte har denna erfarenhet. Den bakomliggande orsaken till den negativa attityden, är att den erfarna personalen återkommande misslyckats att hjälpa missbrukarna ”ur sitt beroende” och detta har resulterat i en pessimistisk syn på vårdgivarnas inställning gentemot patienter som har ett aktivt drogmissbruk. Vårdpersonalen har alltså förlorat incitament att effektivt vårda och behandla ett missbruk.

En faktor som påverkar attityden tycks alltså vara, hur ofta och hur länge vårdpersonalen exponerats mot drogmissbrukande patienter. En högfrekvent kontakt med drogmissbrukare tycks provocera fram negativa emotionella reaktioner hos den vårdande och behandlande personalen, och detta påverkar attityden i negativ riktning. Raeside (2003) och Carroll (1996) bekräftar detta resonemang och understryker att den vårdpersonal som oftare vårdar patienter

med ett drogmissbruk, också har den mest negativa attityden gentemot denna patientgrupp. Det framkom att den vårdande personalen inte har en tillräcklig kunskap om hur ett missbruk ska motverkas och vilka behandlingsinterventioner som finns att tillgå mot missbruket. Detta leder detta till att drogmissbruket inte kan motverkas på ett effektivt sätt och resulterar dessutom i en allmän pessimism gentemot drogmissbrukare och deras missbruksproblematik. Detta påverkar givetvis attityden i negativ riktning och ett sätt att motverka detta skulle kunna vara att införande flexibla utbildningsformer om ämnet drogmissbruk för den yrkesverksamma vårdpersonalen. En ökad utbildning om detta ämne och vilka behandlingsinterventioner som finns att tillgå mot missbruket, skulle kunna vara ett sätt att öka behandlingsoptimismen och attityden hos den vårdande personalen gentemot drogmissbrukare.

I majoriteten av de granskade studierna, konstaterades det att olika former av utbildning om drogmissbruk, är en faktor som påverkar vårdpersonalens attityd gentemot drogmissbrukare i positiv riktning. Jennern (1992) har kommit fram till att vårdpersonalens bemötande av missbrukare starkt påverkas av den utbildning de genomgår om drogmissbruk och de behandlingsinterventioner som finns att tillgå mot missbruket. Kunskapen om drogmissbruk tycks vara låg bland yrkesverksam vårdpersonal och Raeside (2003) understryker att utbildningsnivån inom detta område är otillfredsställande och att mer flexibla utbildningsformer om drogmissbruk, skulle kunna öka kunskapsnivån hos omvårdnadspersonalen och resultera i en positivare attityd gentemot patienter som missbrukar. Det tycks alltså finnas en brist på utbildning om drogmissbruk i många vårdyrkesutbildningar och detta leder till att omvårdnadspersonalen har en allmänt negativ attityd gentemot patienter med drogmissbruk. Holleman & Thornby (2000) har konstaterat att på de platser där utbildning om drogmissbruk införts i en vårdutbildnings curriculum, har detta resulterat i en positivare attityd gentemot drogmissbrukare hos de studerande. Sjuksköterskor som genomgått någon form av utbildning om drogmissbruk, har en positivare attityd än de sköterskor som inte har genomgått detta och detta visar hur viktigt det är att genom utbildning öka kunskapsnivån om drogmissbruk hos den vårdande personalen. Selleck & Redding (1997) har påvisat att det finns en stor grupp sjuksköterskor som vill utöka sina kunskaper om drogmissbruk, eftersom de vill lära sig att vårda och behandla drogmissbrukande patienter på rätt sätt. Det finns alltså ett behov och en vilja hos studerande sjuksköterskor, att lära sig mer om ämnet drogmissbruk och hur detta ska motverkas. Detta är ett behov som inte får förbises och det viktiga i detta sammanhang är att införa olika utbildningar om drogmissbruk i olika vårdutbildningars curriculum. Detta eftersom en ökad kunskap om ämnet drogmissbruk, leder till en positivare attityd gentemot de patienter som är drogmissbrukare.

SLUTORD

Lika vård på lika villkor gäller inte för de som lever med ett missbruk. I den rådande samhällsdebatten om droger har det diskuterats om drogmissbruk ska klassas som en sjukdom. Det finns de som menar att drogmissbruk inte är en sjukdom utan att individen själv är skyldig till sitt missbruk. Om en patient med t ex hjärtbesvär inte sköter sig och drabbas av en tredje infarkt, får han eller hon ändå en effektiv behandling för sin sjukdom. Men om en missbrukare missköter sig får han eller hon inte en adekvat behandling och riskerar att hamna djupare i sitt missbruk eller att dö.

Under arbetets gång med denna studie har våra egna attityder kommit att förändras från en negativ till en mer positiv attityd. Det har även växt fram en ökad förståelse gentemot patienter med ett drogmissbruk. Vår vilja att ge en bättre omvårdnad till denna patientgrupp har ökat och även viljan att påverka våra kommande kollegor, så att deras attityd mot drogmissbrukare blir mer positiv. Mer forskning är dock att rekommendera inom detta område och syftet med detta är att förbättra vården och förändra attityden gentemot patienter med ett drogmissbruk.

REFERENSER

- Carroll, J (1995) The negative attitudes of some general nurses towards drug misusers. *Nursing standard*, 34(9).
- Carroll, J (1996) Attitudes to drug users according to age of staff. *Professional nurse*, 6(11).
- Carroll, J (1996) Attitudes to drug users according to staff grade. *Professional nurse*, 11 (11). 718-720.
- Foster, J & Onyeukwu C (2003) The attitudes of forensic nurses to substance using service users. *Journal of psychiatric and mental health nursing*, 10. 578-584.
- Happell, B & Carta, B & Pinikahana, J (2002) Nurses knowledge, attitudes and beliefs regarding substance use: A questionnaire survey. *Nursing and health sciences*, 4. 193-200.
- Happell, B & Taylor, C (2000) Negative attitudes towards clients with drug and alcohol related problems: finding the elusive solution. *Australian and New Zealand journal of mental health nursing*, 10. 87-96.
- Holleman, M & Thornby, J & Merrill, J (2000) Substance abusers: role of personal and professional role traits in caregivers causal attributions. *Psychological reports*, 86. 407-413.
- Howard, M & Chung, S (2000) Nurses attitudes toward substance misusers. I. Surveys. *Substance use & misuse*, 35(3). 347-365.
- Jennern, K (1992) *Pygmalion I missbrukarvården*. Lund, Studentlitteratur.
- Johansson, E & Laanemets, L & Svensson, K (2000) *Narkotikamissbruk. Debatt, behandling och begrepp*. Lund, Studentlitteratur.
- Johansson, G (2001) *Sköndals institutets skriftserie, Välsignelse eller förbannelse, Om koka och kokabruk*. Stockholm, Elanders. Gotab.
- Kouimtsidis, C & Reynolds, M (2003) Substance use in the general hospital. *Addictive behaviours*, 28(3). 483-499.
- Merrill, O & Rhodes, A & Deyo, A & Marlatt, A (2002) Mutual mistrust in the medical care of drug users. *Journal of general internal medicine*, 17(5). 327-329.
- Nationalencyklopedin
><http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp>? < 2005-08-15

- Pearson, B & Carol, L (1994) Prevalence of alcoholism and drug abuse among female AFDC recipients. *Health & social work, 19*(1).
- Pinikahana, J & Happell, B & Carta, B (2002) Mental health professionals attitudes to drugs and substance abuse. *Nursing and health sciences, 4*. 57-62.
- Polit, D & Beck, C & Hungler B (2001) *Nursing Research- methods, appraisal and utilization*. Philadelphia, Lippincott.
- Raadu Gunnel (2005) *Författningshandbok 2005*. Stockholm, Liber.
- Raeside, L (2003) Attitudes of staff towards mothers affected by substance abuse. *British journal of nursing, 12*(5). 302-10.
- Rassool, G & Hussein (2000) Addiction: Global problem and global response. Complacency or commitment? *Journal of advanced nursing, 32*(3). 505-7.
- Richmond, I & Foster, J (2003) Negative attitudes towards people with co-morbid mental health and substance misuse problems: An investigation of mental health professionals. *Journal of mental health, 12*(4). 393-403.
- Riley, A (1996). Perceived carer attitudes to alcohol dependent patients. *Nursing standard, 10*. 39-44.
- Selleck, S & Redding, B (1997) Knowledge and attitudes of registered nurses toward perinatal substance abuse. *Journal of obstetric gynecologic and neonatal nursing, 27*(1). 70-7.
- Socialstyrelsen (1988) *Socialstyrelsen redovisar: Narkotikaboken*. Stockholm, Modin Tryck.
- Socialstyrelsen (2001) *Folkhälsorapport 2001*. Stockholm, Modin- Tryck.
- Socialstyrelsen (2005) *Folkhälsorapport 2005*. Stockholm, Edita Norstedts Tryckeri.
- Willman, A & Stoltz, P (2002) *Evidensbaserad omvårdnad*. Lund, Studentlitteratur.

BILAGOR

Bilaga 1: Bedömningsmall

Bilaga 2: Artikelmatris

Bilaga C

Exempel på protokoll för kvalitetsbedömning av studier med kvantitativ metod

Beskrivning av studien

Forskningsmetod

- RCT   CCT (ej randomiserad)
 multicenter, antal center .....
 Kontrollgrupp/er

Patientkarakteristika

- Antal .....
 Alder .....
 Man/Kvinnor .....

Kriterier för exkludering

- Adekvata exklusioner Ja   Nej

Intervention

Vad avsåg studien att studera?
 Dvs. vad var dess primära resp. sekundära effektmått .....

Urvalsförfarandet beskrivet?

- Ja   Nej

Representativt urval?

- Ja   Nej

Randomiseringsförfarande beskrivet?

- Ja   Nej   Vet ej

Likvärdiga grupper vid start?

- Ja   Nej   Vet ej

Analyserade i den grupp som de randomiserades till?

- Ja   Nej   Vet ej

120

Kopiering av kurslitteratur förbjuden. © Studentlitteratur

Blindning av patienter?

- Ja   Nej   Vet ej

Blindning av vårdare?

- Ja   Nej   Vet ej

Blindning av forskare?

- Ja   Nej   Vet ej

Bortfall

Bortfallsanalysen beskriven?

- Ja   Nej

Bortfallsstorleken beskriven?

- Ja   Nej

Adekvat statistisk metod?

- Ja   Nej

Eftiskt resonemang?

- Ja   Nej

Hur tillförlitligt är resultatet?

Är instrumenten valda?

- Ja   Nej

Är instrumenten reliabla?

- Ja   Nej

Är resultatet generaliserbart?

- Ja   Nej

Huvudfynd (hur stor var effekten?, hur beräknades effekten?, NNT, konfidensintervall, statistisk signifikans, klinisk signifikans, power-beräkning) .....

Sammanfattande bedömning av kvaliteten

- Bra   Medel   Dålig

Kommentar

Granskare sign: .....

121

Kopiering av kurslitteratur förbjuden. © Studentlitteratur

Bilaga 1

BEDÖMNINGSMALL

Bilaga 2

ARTIKELMATRIS

Författare, År	Titel	Syfte	Studie-Pop.	Metod	Resultat	Be dö m. gra d
Richmond I. & Foster J. 2003	Negative attitudes towards people with co-morbid mental health and substance misuse problems: An investigation of mental health professionals	1)Utreda psykiatrivårdspersonalens attityd gentemot patienter med drogmissbruk. 2)Utreda sambandet mellan attityden och olika demografiska faktorer påverkar denna.	N=103 Omvårdnadspersonal verksam i den psykiatriska sektorn	SAAS användes som metod, där datainsamlingen gjordes i intervjuform med frågeformulär. Statistiska test användes för att säkerställa olika samband.	Högutbildad omvårdnadspersonal var mindre moraliskt präglad gentemot patienter med drogmissbruk och hade en större behandlingsoptimism än personal med lägre utbildning.	10
Raeside L. 2003	Attitudes of staff towards mothers affected by substance abuse	Utreda hur utbildning och erfarenhet påverkar attityden hos neonantala-SSK, gentemot gravida drogmissbrukande patienter.	N=50 SSK verksam ma på neonantala vårdavdelningar	Datainsamling skedde i intervjuform med standardiserade frågeformulär. Databearbetning gjordes med statistiskt test	Attityden hos SSK gentemot gravida kvinnor med ett drogmissbruk, är allmänt negativ. Utbildning har en positiv effekt på attityden.	8
Foster J.H & Onyeukwu C. 2003	The attitudes of forensic nurses to substance using service users.	Utreda vilken attityd SSK verksamma på rättspsykiatriska avdelningar har gentemot patienter med drogmissbruk.	N=63 SSK som arbetar på rättspsyk. Avd.	SAAS användes som metodik med standardiserade frågeformulär i intervjuform. Statistiska test gjordes för att upptäcka samband.	Attityden hos rättspsyk. SSK gentemot patienter med ett drogmissbruk, är mer positiv om en jämförelse görs med annan vårdpersonal, verksam inom den psykiatriska sektorn.	10
Holleman M. & Thornby J. 2000	Substance abusers: role of personal and professional role traits in caregivers causal attribution.	Utreda läkares och läkarestuderandes utmärkande drag gentemot drogmissbrukare.	N=370 Läkare och läkarstuderande, verksam ma inom hälso och sjukvården.	Datainsamling utfördes med frågeformulär. Dataanalys utfördes genom statistisk regression.	Läkarna hade en allmänt negativ attityd gentemot patienter med drogmissbruk. Läkarestuderande hade dock en mindre negativt präglad attityd.	8
Selleck C. & Redding B. 1997	Knowledge and attitudes of registered nurses toward perinatal substance abuse	Utreda vilken attityd SSK har gentemot perinatale vårdtagare med ett missbruk.	N=392 SSK som arbetar på perinatale vårdavdelningar	Datainsamling skedde i intervjuform, med frågeformulär. Databearbetning och analys gjordes med hjälp av statistiska test.	SSK har en negativ attityd gentemot perinatale vårdtagare med ett drogmissbruk. De demografiska faktorerna: utbildning och personlig erfarenhet av drogmissbruk i familjen, påverkar attityden i positiv riktning.	8
Carroll J.	The negative attitudes of some	1)Utreda attityden hos SSK gentemot	N=177 SSK	SAAS användes som datainsamlings	Attityden hos SSK gentemot patienter som	9

1995	general nurses towards drugmisusers	drogmissbruk och drogmissbrukande patienter. 2)Utreda hur faktorerna: kön, ålder och erfarenhet påverkar attityden.	verksam ma på somatis ka vårdavdelningar	och bearbetningsmetod. Statistiska test användes för att säkerställa samband.	har ett missbruk, är allmänt negativ. Faktorerna: kön, ålder och erfarenhet har en säkerställd påverkan på attityden.	
Carroll J. 1996	Attitudes to drugusers, according to staff grade.	Utreda sambandet mellan attityden hos omvårdnadspersonal, gentemot patienter med drogmissbruk och klinisk titel.	N=121 Omvårdnadspersonal verksam inom på somatis ka vårdavdelningar	Datansamling gjordes i form av personlig intervju. SAAS-skala användes. Samband säkerställdes med statistiskt t-test.	Omvårdnadspersonal med en högre klinisk titel har en positivare attityd än personal med lägre klinisk titel. Ju högre klinisk titel, desto positivare attityd.	9
Carroll J. 1996	Attitudes to drugusers according to age of staff.	Utreda skillnader i attityd gentemot patienter med drogmissbruk hos omvårdnadspersonal i olika åldersgrupper.	N=101 Personall bestående av allmänt praktiserande SSK och socialarbetare.	Personliga intervjuer genomfördes och datansamling/bearbetning skedde enligt SAAS-metoden. Statistiska jämförelser gjordes mellan olika åldersgrupper.	Äldre åldersgrupper, bland omvårdnadspersonalen hade en positivare attityd än yngre åldersgrupper, gentemot patienter med drogmissbruk. Orsaken till detta är äldre åldersgruppernas erfarenhet.	10
Happell B. & Taylor C. 2000	Negative attitudes towards clients with drug and alcohol related problems: Finding the elusive solution.	Utreda om det finns någon skillnad i attityd gentemot patienter med ett alkohol eller drogmissbruk hos SSK som erhåller utbildning om drogmissbruk från en speciell drogenhet och de SSK som inte får detta.	N=200 SSK som är verksamma på ett allmänt sjukhus.	Intervju genomfördes med hjälp av frågeformulär . Attityden uppmättes med hjälp av en attitydskala. Skillnader i attityden säkerställdes med statistiskt test.	De SSK som erhållit utbildning från drogenheten, hade en positivare attityd och en större kunskap om drogmissbruk än de SSK som inte erhållit utbildning.	8
Hapell B. & Carta B. & Pinikahana J. 2002	Nurses knowledge, attitudes and beliefs regarding substance use: A questionnaire survey	Utreda sjuksköterskors kunskap om och attityd gentemot drogmissbrukare.	N=302 Allmänt verksamma SSK	Intervju genomfördes med frågeformulär. Attityden och kunskapen om drogmissbruk uppmättes med hjälp av skala.	Generella kunskapsnivån om drogmissbruk hos SSK var tillfredsställande. Attityden hos SSK gentemot drogmissbrukare var generellt negativ.	10
Hapell B. & Carta B. & Pinikahana J. 2002	Mental health professionals attitudes to drugs and substance abuse.	Utreda vårdpersonalens attityd gentemot drogmissbrukare.	N=378 Vårdpersonal verksam på psykiatriska vårdavdelningar	Intervju genomfördes med frågeformulär. Attityden uppmättes och dess styrka beräknades med statistiska metoder.	Attityden hos vårdpersonalen gentemot drogmissbrukare var generellt positiv.	10

